

مجارستان: مخاطرات غیرمنتظره رشد و توسعه

نوشته استفان لانگ

از سال ۱۹۹۰ مجارستان در توازن اقتصاد خود که مدتهای مدید حامی صنایع سنگین آلاینده محیط زیست بوده، کوشیده است.

عکس فوق: یک کارخانه پتروشیمی آلاینده هوادر کازینک بارسیکادر مجارستان.

عقب افتادگی اقتصادی با تاخیر در تشخیص اهمیت حفاظت از محیط زیست از طرف رهبران سیاسی کشورهای اروپای شرقی از جمله مجارستان، همراه بود. با وجود اینکه دانشمندان مجار از آغاز کار برنامه انسان و زیست کسره یونسکو با آن همکاری می کردند هفت سال طول کشید تا مسئولان دولت به تقاضای فعالیت جهت حفاظت محیط زیست پاسخ دهند.

در پایان جنگ دوم جهانی مجارستان از نظر سیاسی و اقتصادی کاملاً وابسته به بلوک کمونیست بود. از ابتدای دهه ۱۹۵۰ نظام برنامه ریزی و مدیریت مرکزی تدریجاً توسعه پیدا کرد. دولت شرکتها را در اختیار گرفت. مزایع تعاونی تشکیل شد و اکثر بخشهای خدماتی تحت کنترل تعاونیها یا دولت قرار گرفتند. رشد کمی به هر قیمت شعار تولید صنعتی شد. توسعه صنایع سنگین در اولویت قرار گرفت. تکنولوژیهای پرمصرف از نظر انرژی در همه جا دایر شدند و مواد خام بدون در نظر گرفتن جنبه های اقتصادی به مصرف رسیدند. بهر حال رشد کمی سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۵ استاندارد سطح زندگی و رفاه مردم را در مقایسه با دوران قبل از جنگ بالاتر برد.

در دهه ۱۹۸۰ مجارستان با مشکلات اقتصادی فراوانی مواجه گردید. طی سالهای ۱۹۷۷ تا ۱۹۸۷ بدهی خارجی کشور از ۴۳ میلیون دلار به ۱۸۹۵۷ میلیون دلار افزایش پیدا کرد. اگرچه با اصلاحات اقتصادی، کنترل مرکزی برنامه ریزی و مدیریت تدریجاً کاهش یافت، ولی روند اقتصاد بازارگرا رونق چندانی نیافت و در نتیجه زمانی که اهمیت حفاظت محیط زیست از طرف دولت پذیرفته شد مجارستان دوره رکود اقتصادی را سپری می کرد و امکان سرمایه گذاریهای کلان که لازمه جایگزینی تکنولوژیهای آلاینده محیط زیست و یا مصرف کننده بی حد انرژی بود و تغییر ساختار صنعتی که بیش از اندازه از مواد خام استفاده می کرد، وجود نداشت.

با وجود این پس از بروز اولین بحران نفت سزودی محدودیت نظام برنامه ریزی مرکزی، نداشتن قدرت سازگاری و نداشتن رقابت، آشکار گردید. مدرنیزه نکردن ساختار زیربنایی و عدم استفاده از کامپیوتر به معنی عقب ماندن هر چه بیشتر مجارستان همانند دیگر کشورهای اروپایی، از کشورهای اروپای غربی بود. افزایش دیون خارجی و روند کند توسعه اقتصادی این وضع را بدتر کرد.

سالهای ۱۹۹۰ - ۱۹۸۹ شاهد تغییراتی بنیادی وئی

تظاهرات طرفداران محیط زیست در یوآداست.

مصرف انرژی نسبت به واحد تولید (مثلاً یک تن فولاد یا یک تن گندم)، به سبب استفاده از تکنولوژیهای خارج شده از رده، به طور متوسط ۴۰ تا ۵۰ درصد بالاتر از کشورهای اروپای غربی است و تعداد بخشهای صنعتی که انرژی زیادی مصرف می‌کنند نیز زیاد است. مصرف انرژی سرانه، مثلاً در اتریش و مجارستان، عملاً یکسان است ولی در تولید ناخالص ملی، مصرف انرژی مجارستان ۵ برابر اتریش است.

سیاست انرژی در آینده دو هدف دارد: افزایش استفاده مؤثر از انرژی و کاهش وابستگی به منابع انرژی خارجی. در حال حاضر مباحثات عمومی زیادی درباره لزوم تأسیس یک نیروگاه اتمی دیگر و اینکه اگر چنانچه این نیروگاه ساخته نشود سوخت پایه برای تولید انرژی الکتریسیته چه باید باشد، در جریان است. این موضوع شدیداً مورد توجه عموم است. چون اگرچه بازسازی تکنولوژیکی بعضی از نیروگاهها منجر به کاهش آلاینده‌گی آنها شده است ولی ۴۴ درصد جمعیت در مناطقی زندگی می‌کنند که در دوره‌هایی از سال کیفیت هوا در آن مناطق حتی به اندازه حد اقل میزان استاندارد هم مطلوب نیست.

صنعت

انتقال به توسعه صنعتی بادوام و مکانیسمهای بازاری، تغییرات اقتصادی و اجتماعی زیادی به همراه دارد. مثلاً قبلاً اصلی پذیرفته شده وجود داشت که «کسی که آلوده می‌سازد خسارت می‌پردازد». ولی اکنون چنین به نظر می‌رسد که اصل دیگری جایگزین آن شده است به این مضمون: «هم آلوده کننده خسارت می‌پردازد و هم مصرف کننده.» دیگر اینکه به سبب بالا رفتن قیمت مواد خام و انرژی و کاهش کمکهای دولت، صنعت سنگین دچار بحران شده است و نتیجه تأسف بار آن افزایش بی‌سابقه بیکاری است. این امر در عین حال برای محیط زیست پدیده‌ای مطلوب است، چون کاهش فعالیت در بخشی از صنعت، کاهش آلودگی محیط زیست است.

شرکتهای مجاری اکثراً با کمک سرمایه‌های خارجی به شرکتهای خصوصی تبدیل می‌شوند. این امر انرژی مثبت در مدرنیزه کردن روشهای تکنولوژیکی دارد و بالتبعه برای محیط زیست مفید خواهد بود. با وجود این برخی از متخصصان محیط زیست نگرانند چون بیم آن را دارند که روشهای آلاینده ممنوع شده در کشورهای جامعه اروپایی به مجارستان منتقل شود. عقیده عمومی در مجارستان بر این است که توسعه صنعتی باید بر پایه معیارهای اروپایی سنجیده شود.

کشاورزی

سرزمین و آب و هوای مجارستان برای تولید انبوه فرآورده‌های کشاورزی مناسب است. در دهه ۱۹۸۰، دو سوم محصول کشاورزی برای تضمین و تأمین فراوانی مواد غذایی در بازارهای داخلی عرضه شد (وضعی استثنایی در بین کشورهای اروپای شرقی) و فقط یک سوم آن به‌خارج از کشور صادر شد. با وجود این کشاورزی متمرکز و استفاده از مقادیر زیاد کودهای شیمیایی و آفت‌کشها و دامپروری متمرکز، منجر به کاهش کیفیت

صلح‌آمیز بود. در بهار ۱۹۹۰ انتخابات آزاد برگزار شد و مجارستان با پارلمان و دولتی جدید، نظامی چند حزبی و اقتصاد مبتنی بر بازار و رهایی از سلطه بلوک شرق، گام در راه دموکراسی پارلمانی گذارد.

دولت جدید وارث مشکلات و مسایل زیست محیطی گذشته است و زمانی طولانی برای تغییر ساختارهای تولید گذشته لازم دارد. با وجود این اطلاعات زیست محیطی در اختیار عموم گذارده شده، گروههای داوطلب و شهرداریها با برگزاری مجالس سخنرانی و مباحثه عمومی به قبول نقشی فعال‌تر در کنترل آلودگی، تشویق می‌شوند.

تهیه مقدمات برگزاری کنفرانس سال ۱۹۹۲ محیط زیست و توسعه سازمان ملل در جریان است. کمیسیون ملی تشکیل شده و برنامه‌ای جهت اقدام برای حل مسایل زیست محیطی ملی و محلی باهدف افزایش آگاهی عموم تنظیم شده است. هیاتی از متخصصان برجسته وظیفه یافته‌اند تا خط مشی مجارستان را برای نیل به تداوم توسعه براساس توصیه‌های کنفرانس ریودوژانیرو را تنظیم کنند. با این حساب وضعیت موجود در بخشهای کلیدی سیاست چیست و چه چیزی مورد انتظار است؟

سیاست انرژی

سیاست انرژی یکی از موضوعات کلیدی در مباحثات جاری مجارستان درباره محیط زیست است. دهها سال است که انرژی زیادی در اروپای شرقی، از جمله در مجارستان، تلف شده است.

استفان لانگ

دبیرکل آکادمی علوم مجارستان در بوداپست و عضو هیات اجرایی شورای بین‌المللی انجمنهای علمی (ICSU) است. وی هم چنین عضو هیات مشاور سردبیری مؤسسه منابع جهان واقع در واشنگتن دی سی است و از سال ۱۹۸۴ تا ۱۹۸۷ نیز عضو کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه سازمان ملل (کمیسیون بروندلاند) بوده است.

از وسایل نقلیه عمومی اولویت داده می‌شود.

حفاظت از طبیعت

حدوداً ۶۲۶ هکتار از کل مساحت ۹۳۰۰۰ کیلومتر مربعی مجارستان حفاظت شده است. در مجارستان جمعاً چهار پارک ملی، ۴۴ منطقه حفاظت شده و ۱۳۷ ناحیه حفاظت از طبیعت موجود است. تمامی ۲۵۰۰ غار، ۴۱۵ گونه از گیاهان و ۶۱۹ گونه از حیوانات محافظت شده‌اند. علاوه بر آن ۸۷۷ منطقه حفاظت شده محلی نیز موجود است. بخشی از پارکهای ملی در مناطق جنگلی و بخشی در زمینهای فوق‌العاده مناسب برای حفاظت از طبیعت ولی نامناسب جهت کشاورزی تأسیس شده‌اند. از آنجا که مسئولان دولت، عهده‌دار حفاظت مالکیت این پارکها نیستند، مشکلاتی به وجود آمده است و با خصوصی شدن مالکیت این مسأله حادتر خواهد شد. با وجود این گرایش عمومی به نفع باقی ماندن مناطق حفاظت شده در مالکیت دولت و بهره‌برداری از منابع آنها (چوب، مرتع، ماهیگیری و غیره) به‌طور کامل تحت کنترل و نظارت خدمات حفاظت از طبیعت است.

بطوریکه از این بررسی مختصر برمی‌آید، رژیم مجارستان میراثی پر دردسر را به ارث برده است. با شرایط کنونی سعی بر این است که جهت دستیابی به توسعه بادوام از روشهای جدید استفاده شود. محیط زیست و توسعه، همه جا همراه با یکدیگر در برنامه‌های دولت قرار خواهند داشت و ملتی آگاه از وضع محیط زیست، برای حمایت از اقدامات و تضمین تصمیم‌گیری صحیح، حاضر خواهد بود.

اوست، مرغی دریایی که در سواحل دریاچه‌های مجارستان لانه می‌سازد.

مطلوب محیط‌زیست شده است. ۴۰ درصد خاک در معرض سایش و فرسایش باد و آب قرار گرفته، بخش قابل توجهی از آبهای جاری حاوی نترات هستند، یک سوم زمینهای کشاورزی نیز اسیدی شده‌اند، و در اثر آبیاری، شوری زمین در بسیاری از نواحی افزایش یافته است.

مالکیت خصوصی زمین رواج پیدا کرده و در سالهای آینده عدم تمرکز بیشتری در استفاده از زمین و دیم‌روری به وجود خواهد آمد. روی هم رفته انتظار می‌رود این روند اثراتی مثبت بر محیط‌زیست داشته باشد ولی ممکن است مشکلاتی از نظر تضمین استفاده صحیح از مواد شیمیایی کشاورزی نیز به وجود آید.

هنگامی که مجارستان به جامعه اروپایی بپیوندد (احتمالاً در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰) با کاهش صادرات کشاورزی روبه‌رو خواهد شد و این امر ساختن الگویی را برای کشاورزی با مصرف کمتر انرژی امکان‌پذیر خواهد کرد.

حمل و نقل

حمل و نقل از مهمترین عوامل آلوده کننده محیط زیست در مجارستان است. وسایط نقلیه ۴۵ تا ۵۰ درصد گازهای مونوکسید کربن، ۴۰ تا ۴۵ درصد اکسید ازت و ۹۰ درصد سرب هوا را تولید می‌کنند. حمل و نقل زمینی با میزان آلاینده‌گی ۸۵ درصد، بیشترین سهم را در این آلاینده‌گی دارند و راه آهن با ۱۲ تا ۱۳ درصد و حمل و نقل هوایی با یک تا دو درصد در ردیفهای بعدی قرار گرفته‌اند. در برنامه‌های ملی و محلی به توسعه استفاده

